

**“O‘ZBEKISTON KINO FOTO VA FONO HUJJATLAR MILLIY
ARXIVI SHAKLLANISHIDA FOTO MATERIALLARNING O‘RNI.(XX
ASR MISOLIDA)”**

Sobitova Gulchehra Akmal qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy

rassomlik va dizayn institute

“Amaliy grafika va badiiy fotografiya”

kafedrası o‘qituvchisi

✉ E-mail: [gulchehrasobitova14@gmail.com]

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada O‘zbekiston Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi shakllanish jarayoni hamda undagi foto materiallarning tarixiy, madaniy va ilmiy ahamiyati tahlil etilgan. XX asr misolida foto hujjatlar orqali o‘zbek xalqining siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayot manzaralari yoritilgan. Shuningdek, foto hujjatlar bilan ishlashda zamonaviy yondashuvlar va raqamlashtirish jarayonlari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: arxiv. fotografik, fonografik, Kinofotofono hujjatlari Milliy arxivi (QFFHMA), kreativ yondashuv, hujjatshunoslik, san‘atshunoslik metodlari, **foto hujjatlar**, vizual manbalar.

Аннотация: В статье анализируется процесс формирования Национального архива кино-, фото- и фонодокументов Узбекистана и раскрывается роль фотоматериалов как исторического, культурного и научного источника. На примере XX века показано значение фотодокументов в сохранении национальной памяти и визуальном отображении социальных процессов.

Ключевые слова: архив, фотодокументы, визуальная история, Узбекистан, XX век, культурное наследие.

Abstract: This article analyzes the formation of the National Archive of Cinema, Photo, and Phonographic Documents of Uzbekistan and examines the

significance of photographic materials in documenting the social, political, and cultural transformations of the 20th century. Photographic archives serve as a unique source for visual historiography, providing authentic and emotional representations of historical events. The study also discusses the artistic interpretation and digital preservation processes of photo documents in Uzbekistan.

Keywords: archive, photography, visual history, Uzbekistan, 20th century, documentary heritage.

1.Kirish.

O‘zbekiston tarixida arxivlar mamlakatning madaniy merosi va tarixiy xotirasini saqlashda muhim o‘rin tutadi. Shu jumladan, **Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi** — bu nafaqat hujjatlar ombori, balki milliy o‘zlikni anglash, tarixni jonli tasvirlarda ko‘rish imkonini beruvchi noyob xazina hisoblanadi.

Foto materiallar, ayniqsa, XX asrda yuz bergan ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlarni vizual shaklda hujjatlashtirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Ular orqali yozma manbalarda ifoda etilmagan ko‘plab hayotiy tafsilotlarni anglash mumkin.

2.O‘zbekiston Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi shakllanish tarixi.

O‘zbekiston hududida kino, foto va fono hujjatlarni to‘plash ishlari XX asrning o‘rtalarida yo‘lga qo‘yilgan. 1943-yilda Toshkent shahrida tashkil etilgan **Markaziy davlat kino-foto-fono hujjatlar arxivi** ushbu yo‘nalishda birinchi va yagona arxiv muassasasi sifatida faoliyat yurita boshlagan.

Dastlab arxivning asosiy vazifasi Ikkinchi jahon urushi davrida front va orqa front hayotini aks ettiruvchi suratlar, kino lavhalar va audio yozuvlarni yig‘ishdan iborat edi. Keyinchalik, 1950–1980-yillar davomida ishlab chiqarish, madaniyat, ta’lim, sport, siyosiy hayotga oid ko‘plab materiallar arxiv fondlarini boyitdi.

Mustaqillik yillarida esa arxiv **O‘zbekiston Respublikasi Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi** maqomini oldi va uning faoliyati zamonaviy talablarga mos ravishda qayta tashkil etildi.

3. Foto materiallarning arxivdagi o‘rni va ahamiyati.

Foto hujjatlar — bu tarixni ko‘rish, his qilish va tahlil etish imkonini beruvchi noyob vizual manbalardir. Ular yozma hujjatlardan farqli ravishda bevosita tasvir orqali dalil keltiradi.

Foto materiallarning arxivdagi o‘rni quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

- **Tarixiy dalillilik:** suratlarda voqea, joy va shaxsning aniq ko‘rinishi saqlanadi.
- **Madaniy ahamiyat:** foto hujjatlar o‘z davrining kiyim-kechak, me‘moriy uslub, urf-odat kabi elementlarini aks ettiradi.
- **Ilmiy manba:** ular tarixchilar, etnograflar, san’atshunoslar uchun birlamchi manba vazifasini bajaradi.

Arxivdagi foto materiallar turli manbalardan to‘plangan: gazeta va jurnal tahririyatlaridan, fotojurnalistlardan, kino studiyalaridan hamda xususiy kolleksiyalardan. Ular **xronologik**, **tematik** va **mualliflik** prinsiplari asosida tasniflangan.

4. XX asr misolida foto hujjatlar orqali tarixni o‘rganish.

XX asr — O‘zbekiston tarixida keskin siyosiy va ijtimoiy o‘zgarishlar davri bo‘lib, bu jarayonlar foto hujjatlar orqali keng yoritilgan.

- **1917–1940-yillar:** yangi hokimiyatning shakllanishi, kollektivlashtirish, madaniy inqilob jarayonlari.
- **1941–1945-yillar:** Ikkinchi jahon urushi, front va orqa front hayoti, o‘zbek xalqining jasorati.
- **1950–1970-yillar:** sanoatlashuv, shaharsozlik, madaniyat va ta’lim tizimining rivoji.
- **1980–1990-yillar:** mustaqillikka tayyorgarlik, milliy uyg‘onish, tarixiy xotirani tiklash jarayonlari.

Bu suratlar orqali biz faqat voqealarni emas, balki o‘z davrining ruhini, insonlarning yuz ifodasida aks etgan his-tuyg‘ularni ham ko‘ra olamiz.

5. Foto hujjatlar bilan ishlashning zamonaviy usullari

Hozirda arxiv faoliyatida **raqamlashtirish, elektron katalog tizimi, restavratsiya** kabi yangi texnologiyalar keng joriy etilmoqda.

- Eski fotolarning rang va sifatini tiklash uchun raqamli restavratsiya usullari qoʻllanadi.
- Foto hujjatlar elektron shaklda saqlanib, tadqiqotchilar uchun onlayn foydalanish imkoniyatlari yaratilmoqda.
- Arxiv mutaxassislari xalqaro standartlarga asoslangan **metama'lumot tizimini** joriy etmoqda, bu esa hujjatlarni tezkor izlash va identifikatsiya qilishni osonlashtiradi.

Xulosa. Oʻzbekiston Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi mamlakat tarixining koʻzgusi, milliy xotiraning muhim qismi hisoblanadi. Arxiv fondlarida saqlanayotgan foto hujjatlar XX asr oʻzbek jamiyatining turfa qirralarini oʻrganishda bebaho manbadir.

Foto materiallar nafaqat tarixiy dalil, balki madaniy identitetni mustahkamlovchi vosita hamdir. Ularni saqlash, tadqiq etish va raqamlashtirish jarayonlarini rivojlantirish — kelajak avlodlar uchun tarixni saqlab qolish demakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Oʻzbekiston Respublikasi Kino, foto va fono hujjatlar Milliy arxivi ma'lumotlari.
2. Nurmuhamedov R. M. *Arxivshunoslik asoslari*. – Toshkent: OʻzMU nashriyoti, 2018.
3. “Oʻzbekiston arxivlari tarixi.” – T.: Sharq nashriyoti, 2010.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining arxiv ishlarini takomillashtirishga oid qarorlari.
5. Arxiv fondlaridagi foto hujjatlar katalogi (XX asr).